

СТАНОВИЩЕ

от проф. Румяна Крумова-Пешева, д.пс.н.

на Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“

по научна специалност 3.2. Психология (Клинична психология)

на тема: **„Афект, уплаха и смущение в клинично-психологичната съдебна
експертна дейност“**

разработен от: Георги Валериев Кирилов

с научен ръководител: доц. д-р Владимир Велинов

и научен консултант: проф. Соня Карабельова, д.пс.н.

Дисертационният труд на Георги Кирилов е посветен на особено значима тема в съдебно-психологичната експертна дейност, в клинично-психологичната и психиатричната практика – темата за физиологичния афект и за уплахата и смущението като афективни състояния, очертаващи „територията“ на сериозна психична декомпенсация. Актуалността на въпроса произтича от необходимостта за съвременно прецизиране на критериите за психодиагностична оценка с категорични експертни определения на подобни състояния, както и от нуждите за изработване и представяне на инструментариум с алгоритъм на диагностиката при подобни случаи в съдебната практика. Идеята за подобна разработка е мотивирана и от редица затруднения и предизвикателства в изготвянето на експертни заключения, отнасящи се до извършени престъпни деяния под влияние на патологично психично състояние.

Проблемът за разглежданите афекти е особено важен в сферата на трите научни области – правото, психиатрията и психологията. Към момента в експертната съдебна практика липсва ръководство или утвърден инструмент, които по категоричен начин да диференцират физиологичния афект от други сходни психопатологични феномени. В този смисъл намирам замисъла на автора и реализирането на настоящата дисертация за особено смислени и необходими.

Дисертационната разработка е разположена на 305 страници и съдържа увод, три основни глави, заключение с части, отнасящи се до препоръки към клиничната практика и до бъдещи изследвания в проучваната насока, до научната новост и ограниченията на изследването, както и литература и приложения. Библиографската справка се състои от 55 източници, от които: 22 са на български език, 3 – на руски език и 20 – на английски език. Заглавията са напълно релевантни на разглежданата проблематика. Данните са онагледени посредством 18 фигури и 31 таблици.

Авторефератът към дисертацията е с обем от 117 страници и отразява напълно информативно разглежданата тема. Представява синтезирано и аналитично резюме на дисертационния труд с основните акценти в него. Представени са 5 авторски публикации и 5 доклада от научни конференции, свързани с изследователската тематика.

В Увода на дисертацията са посочени напълно аргументирано различни възгледи и мотиви относно необходимостта от разработване и представяне на цялостна система за психологична диагностика при случаи на действия под влияние на физиологичен афект, уплаха или смущение. Експертното заключение се основава на етапна диагностика, съдържаща ясни и категорични професионални критерии. По убедителен и обективен начин авторът разкрива ограниченията в изготвянето на оценки до момента относно различни афективни състояния в съдебно-психиатричната и съдебно-психологична практика.

Теоретичната постановка, на която се основава дисертационният труд, представлява задълбочен и изчерпателен обзор, включващ исторически данни за съдебната психология, очертаване на параметрите и същността на понятията „емоции“, „афект“, „уплаха“, „смущение“, „физиологичен афект“, „патологичен афект“, сравнителноправен анализ, основни методологични принципи при изготвяне на експертните, критерии за оценка и др. Литературният преглед обхваща голям брой идеи и анализи на възгледите на различни

изследователи като: Христов, Кръстников, Шипковенски, Мечков, Стоименов, Маринов, Шауман, Ковалевский, Фери, Бехтерев, Лурия и др. Дискутирани са разнородни критерии, отбелязващи ясните различия относно диагностицирането на норма и патология. Теориите са представени в исторически план и в дискуссионен смисъл от гледна точка на дефиниране и прецизиране на посочените понятия. По задълбочен начин е интерпретирано разбирането за разнообразните подходи към темата за афективната същност на човека – подходи, които често затрудняват изясняването на понятието, но и същевременно го допълват и дообогатяват. Категорично е заявена позицията на автора, че в съдебно-психологичната и съдебно-психиатричната практика формулировката „афект“ се използва за означаване на особено, интензивно и рядко срещано физическо и психично състояние. По аналитичен начин се разглежда диференциално-диагностичната картина на съпоставяне и съотнасяне между състоянията „физиологичен афект“ и „патологичен афект“. Въведено е разграничението и със състояния като кумулативен афект. Теоретичната постановка е представена в „диалог“ с реалността на съдебната практика, тъй като Георги Кирилов е психолог с безспорен професионален авторитет в областта на психодиагностиката и съдебно-психологичната експертиза.

Отделено е специално внимание на дефинициите за уплаха и смущение в психологичната и юридическата литература. Подобни психични реакции по смисъла на закона са възприети като субективни преживявания и обстоятелства, изключващи само наказуемостта на деянието. Въпреки това, те са представени като особени емоционални състояния на отбраняващия се, които не изключват вменяемостта, но съществено засягат способността на индивида правилно да прецени обективната реалност. Проведена е умела дискусия по въпроса между различни концепции - на С. Корсаков, А. Снежневский, Ал. Стайнов и др.

Авторът анализира задълбочено понятието „физиологичен афект“ в сферата на съдебната практика, юридическата наука, както и вариантите на афекта в съдебно-психологичната експертна работа. Подходящо са разгледани взаимовръзките между физиологичния афект и алкохолното повлияване, важността и значението на личностните особености, на структурата и организацията на личността и др. Закономерно е подчертано значението на чувствата за вина, заплаха, безпомощност, емоционална анестезия, на

частичните промени на съзнанието като фактори, влияещи върху усещането за стабилност и наличие или липса на контрол. Клинико-психологичната експертна оценка и изследване са представени от автора в техните многопластови и динамични измерения. Основните методологични принципи се отнасят до конкретни и категорични условия на диагностиката, до прецизността на изследването, както и до необходимостта от утвърден стандарт в изготвянето на съдебно-психологичните експертизи.

В дизайна на емпиричното изследване са представени целта и задачите на проучването и са формулирани две основни и три допълнителни хипотези. Прецизно и професионално коректно са описани обектът, методологията и методиката на изследователския замисъл. Проучена е внимателно и задълбочено научната литература в областта – специализирана правно-психологична и правно-психиатрична. Анализирани са редица експертни казуси. За осъществяване на целите на проучването са използвани дескриптивен метод, сравнителен анализ, обобщение на закономерности и припокриващите се описания и резултати.

Трета глава е посветена на конструирания инструментариум, който да послужи в процеса на диагностика и скрининг на особените състояния на физиологичен афект, уплаха и смущение. Инструментариумът съдържа няколко части, отнасящи се до паспортни данни, когнитивни възможности, интелектуални способности, личност и личностно функциониране, особености в психо-физиологичното функциониране в периода, непосредствено предхождащ инкриминираното деяние, специфики на ситуацията, поведението и преживяванията, които предхождат афекта, динамика на емоционалните състояния, фазата на афекта, изхода от него и др. Представени са 55 експертни становища. Изследването се базира на документалния метод и на психодиагностиката на когнитивни процеси и личност посредством стандартизирани методики. За обработка на данните са използвани дисперсионен, вариационен, корелационен, сравнителен и графичен анализ. Включено е представяне на лично проведени клинично-психологични експертни изследвания, отнасящи се до преценката за наличието на физиологичен афект при извършен деликт с илюстрация на показателни случаи от съдебната практика.

След провеждане на прецизна статистическа обработка на данните Георги Кирилов предлага финален вариант на инструментариум за оценка на особените състояния –

физиологичен афект, уплаха и смущение. Инструментариумът е апробиран върху 25 експертни становища, които се отнасят до този специфичен съдебно-психологичен въпрос, като чрез неговото прилагане се предоставя възможност на вещите лица в областта на съдебната психология и психиатрия да реализират алгоритъм за изготвяне на своите становища. По този начин дисертационният труд със сигурност би повишил по-ефективното и компетентно изпълнение на професионалните задачи на експертите.

В дисертацията са предложени препоръки, насочени към по-нататъшното развитие на специализирания диагностично-експертен инструментариум. Ограниченията произтичат от недостатъчния брой на извадката, дължащ се предимно на факта, че физиологичният афект, уплахата и смущението са особени състояния, които се срещат рядко.

В заключение: смятам, че актуалността и значимостта на разработваната тема в областта на съдебно-психологичната, съдебно-психиатричната и клинично-психологичната практика са безспорни. Сериозните научен приноси на дисертацията се състоят в осъществяването на задълбочен и пространен теоретичен анализ на специализираната научна литература, на утвърдената в България клинична практика и най-вече – в конструирането на прецизен съвременен инструментариум за оценка на особените състояния – физиологичен афект, уплаха и смущение. Идеята за провеждане на подобно многокомпонентно емпирично изследване е представена изключително изчерпателно, прецизно и професионално. Дисертационният труд съдържа важна научна и приложна стойност. В него ясно личат уменията на автора за планиране, организиране и провеждане на задълбочени и многопластови изследователски проекти. Всичко това ми дава основание да предложа напълно убедено на уважаемото научно жури на Георги Валериев Кирилов да бъде присъдена научната и образователна степен „**доктор**“ по научна специалност 3.2. Психология (Клинична психология).

Изготвил становището:.....

(проф. Р. Крумова-Пешева, д.пс.н.)

26.04.2022г.

гр. София